

„KI VAGYOK ÉN?” – A PEDAGÓGUSIDENTITÁS MÉRÉSE A HÚSZ ÁLLÍTÁS MAGAMRÓL C.TESZTTTEL

"WHO AM I?" - USING THE TWENTY STATEMENT TEST TO MEASURE PROFESSIONAL IDENTITY OF STUDENT TEACHERS

Koltói Lilla ¹

¹ Alapismereti és Szakmódszertani Tanszék, Tanítóképző Főiskolai Kar, Kecskeméti Főiskola, Magyarország

Kulcsszavak:

szakmai identitás
hallgatói sikeresség
tartalomelemzés
felsőoktatás

Keywords:

professional identity
student success
content analysis
higher education

Cikktörténet:

Beérkezett 2015. november 10.
Átdolgozva 2015. december 31.
Elfogadva 2016. január 20.

Összefoglalás

A vizsgálatban a Húsz állítás teszt alkalmazásával leendő pedagógusok identitásstruktúráját tártam fel. A tartalmi kategóriák kialakításával és a tartalmak elemzésével képet kaphatunk a személyes és szociális alidentitások szerveződéséről. A vizsgálatban a Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Karának tanító szakos hallgatói vettek részt (N = 199). Az eredmények azt mutatják, hogy a szakmai identitás formálása a főiskolán sikeres folyamat.

Abstract

In the study the Twenty Statements Test was used to assess student teachers' identity profile with special focus on their professional identity. By the content analysis of the spontaneous statements you can discover the organization of personal and social identities. The student teachers of Kecskemét College Teacher Training Faculty (N = 199) took part in the measurement. According to the results the social identity formation is a successful process at the college.

1. Bevezetés

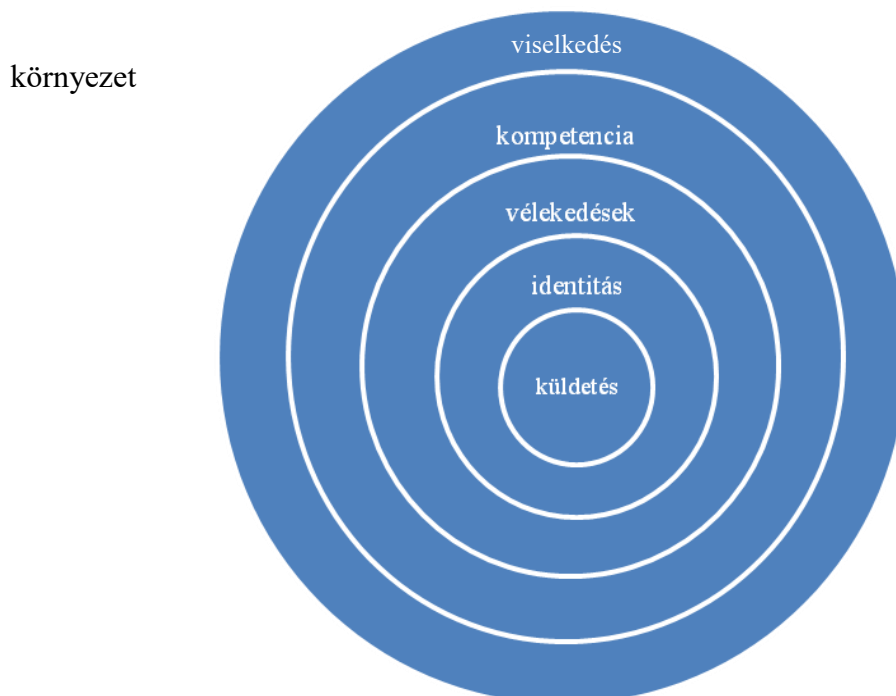
A hallgatói sikeresség egyik fontos komponense a szakmával való azonosulás, a szakmai identitás kialakulása. A későbbi szakmai sikereket alapjaiban határozza meg, hogy a szakmai identitás mennyire letisztult, és mennyire harmonikusan épült be a többi alidentitás közé. Tajfel és Turner kategorizációs elméletből kiindulva az várható el, hogy a főiskolai szakmai szocializáció során hallgatók egy új alidentitást, a szakmai identitást is beépítsék a többi alidentitás közé. A jelen tanulmány a pedagógus hallgatók szakmai identitását helyezi a fókuszba. A szakmai, azaz pedagógus identitás mérésére egy klasszikus, széles körben használt mérőeszközt használtam, a Húsz állítás magamról című tesztet.

Tajfel kategorizációs identitáselméletéből kiindulva, miszerint az identitást azok a társadalmi csoportokat reprezentáló szociális kategóriák alkotják, amelyek az egyén önkategorizálása, vagyis az adott csoporttal való azonosulása eredményeként jönnek létre [1], a pedagógus hallgatók szakmai szocializációja azt eredményezi, hogy a hallgatók azonosulnak a pedagógus szakmával, a tanári szakma szociális kategóriája megjelenik az identitásukban. A szakmai identitásképzés két komponensre bontható. A kognitív komponens a pedagógusok szakmai közösségének tagjaként való önkategorizáció. Az affektív komponens az adott szakmai csoport iránti elköteleződést, pozitív

elfogultságot jelenti. Ez nem a személyes önértékeléssel, hanem inkább a kollektív önértékeléssel áll kapcsolatban [2].

A szakmai identitás formálódása dinamikus folyamat, a különböző identitások integrálódnak, az egyén és a kontextus egyaránt fontos tényezők ebben a folyamatban [3], [4]. Az egyén nem passzív elszenvetője a szakmai identitás kialakulásának, hanem aktív részese [3]. A szakmai identitás fejlődésének folyamatában a pedagógus hallgatóknak meg kell találni a választ a *Ki vagyok én?* és a *Milyenné szeretnék tanárként válni?* kérdésekre [4]. A szakmai identitás kialakításához két fontos metakompetencia szükséges: önreflexió és alkalmazkodás. Ha az egyénnek világos a szakmai identitása, akkor letisztult és stabilizálódott az attribútumok, vélekedések, motivációk, értékek, elvárások azon konstellációja, amely alapján meghatározza a szakmai szerepét, alkalmazkodik a szakmai elvárásokhoz és a környezethez [5].

Korthagen (2005) a szakmai identitás fejlődését alakító személyes és szakmai változások hagyomány-modelljében a hatások több szintjét mutatja be, amelyek egyaránt közrejátszanak az identitás kialakításában (1. ábra) [6]. A modellben a külső szintek befolyásolják a belsőket, ugyanakkor a hatások fordítva is működnek. Ezeknek a szinteknek a kölcsönhatása alakítja ki és formálja a pedagógus identitást. A két külső szint, a környezet és a viselkedés, látható a külső szemlélő számára, és ez vonzza a pedagógus hallgatók figyelmét leginkább, gyakran foglalkoznak az osztályban adódó problémákkal és azzal, hogyan kell azokat megoldani. A kompetenciák szintje teremti meg a megfelelő viselkedés alapját, de az adott körülményektől függ, hogy a kompetenciák mennyire kapnak szerepet a gyakorlatban. A pedagógusok vélekedése, gondolkodása a tanulásról és a tanításról alapvetően befolyásolja a viselkedésüket. A pedagógusképzés során kialakult vélekedések gyakran összeütközésbe kerülnek a tanításról, tanulásról diákként szerzett tapasztalatokkal és vélekedésekkel. Az ötödik szinten található az egyén vélekedései saját magáról, ez a szakmai szelf szintje. A legbelső körben a küldetés található, amely olyan személyes vonatkozásokat takar, mint az elhivatottság vagy a pályával szembeni elvárások. Ez a szint az egyén saját magának egy egész részeként való megtapasztalása, a szerepének mások viszonylatában való percepciója. A tanárok személyes fejlődését közvetlenül és alapvetően a küldetéstudatuk határozza meg.

1. ábra. Korthagen hagyomány-modellje a személyes és szakmai változások szintjeiről Forrás: Korthagen és Vasalos (2005): *Levels in reflection: core reflection as a means to enhance professional goals*. 54.o.

2. A vizsgálat bemutatása

A vizsgálati célom az volt, hogy a tanító szakos hallgatók önjellemzéseinek elemzésével feltárjam, hogy a pedagógusidentitás mennyire része az énfogalmuknak. Azt feltételezem, hogy minél előrébb tart a képzésben egy hallgató, annál hangsúlyosabban jelennek meg a szakmára vonatkozó tartalmak az önjellemző állításokban.

2.1. A vizsgálat mente, módszere, vizsgálati személyek

A vizsgálatban A Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Karának nappali tagozatos tanító szakos hallgatói vettek részt (N = 199). A vizsgálat során arra kértem a hallgatókat, hogy a „Ki vagyok én?” kérdésre írjanak 20 állítást magukról. A kapott válaszokat két független kódoló kódolta és sorolta tartalmi kategóriákba. Mivel az interrater reliabilitás 0,87 volt, így az adatok alkalmasnak bizonyultak a további elemzésre. A kódolást és az adatelemzést a MAXQDA 11 szoftver demo változatával végeztük.

2.2. A mérőeszköz bemutatása

A Húszt állítás tesztet (TST) Kuhn és McPharland (1954), a szimbolista interakcionizmus nézőpontjának képviselői használták először az énfogalom, a szelfre irányuló attitűdök vizsgálatára [7]. Azóta számos kutatásban használták – használják ezt a kvalitatív mérőeszközt a szelfre vonatkozó tartalmak és attitűdök vizsgálatára. A teszt népszerűsége abban rejlik, hogy könnyen használható, és a teszttel sok kvantifikálható adatot kaphatunk. A legkülönbözőbb témakörökben alkalmazzák, de különösen az interkulturális kutatások területén nagyon kedvelt [8]. A Húszt állítás teszt egy strukturálatlan mérési módszer az énfogalom mérésére, a vizsgálati személyek a „Ki vagyok én?” kérdésre adnak spontán válaszokat. A kapott válaszok tartalomelemzésével képet kaphatunk arról, hogy az adott csoport önjellemzései mennyire általánosak, illetve specifikusak [7]; [9], de a módszer alkalmas az önjellemzések hierarchikus szerveződését is feltárni [9]. A gyakoriságok vizsgálatával lehetőség van csoporton belüli, illetve csoportok közötti összehasonlításokra [10]; [11].

2.3. A kategóriák kialakítása

A kategóriarendszer kialakításánál két kategóriarendszert vettem figyelembe. Oosterwegel és Oppenheimer [12] főbb tartalmi kategóriái:

- Fizikai szelf: a külsőre vonatkozó leírások
- Aktív szelf: szokások, rendszeresen végzett tevékenységek
- Aspirációk, szociális szerepek
- Pszichológiai szelf: képességek, preferenciák, személyiségvonások, emóciók
- Szociális szelf: olyan állítások, melyek direkt vagy indirekt módon tartalmazznak a másokra való utalást
- Reflektív szelf: mások reakciói a szelfre, másoktól kapott értékek és attitűdök

A tartalmi kategóriák kialakításánál másik támpontom a Cousins-féle felosztás volt [10]:

- Fizikai kategória: fizikai, külső jellemzők
- Társas kategória: társas struktúrákban betöltött szerepek
- Attributív kategória: a viselkedés specifikus jellemzői, attitűdök, értékek, szükségletek
- Globális kategória: az emberi létre vonatkozó utalások

3. Eredmények

Összesen 3834 állítást kódoltunk. 199 fő átlagban 18,9 állítást írt (szórás: 2,58), vagyis a kitöltési hajlandóság magas volt. Az évfolyamokkal együtt nőtt a válaszok aránya, míg az első féléves hallgatók 17,85 állítást írtak, a hetedik félévesek, 19,56-ot. ANOVA alapján $p < 0,04$ szinten szignifikáns a különbség.

3.1. Az állítások tartalomelemzése

6 fő tartalmi kategóriát alakítottunk ki, és az alkategóriákkal együtt összesen 24 tartalmi kategóriát használtunk. Ezek a tartalmi kategóriák egybecsengenek a szakirodalomban bemutatott kategóriarendszerekkel.

- A *Fizikai szelf* tartalmi kategóriába a külső megjelenésre, életkorra, fizikai állapotra vonatkozó állítások tartoznak, pl.: magas, vékony, barna szemű, sportos alkat, fáradt, fiatal, 19 éves.
- A *Pszichológiai szelf* kategóriájába azok az állítások kerültek, melyek egy-egy személyiségvonást, képességet, érzelmi állapotot írnak le, pl.: makacs, eltökélt, kitartó, okos, kreatív, boldog, szorongó.
- A *Szociális szelf* kategória a társas világ különböző aspektusait leíró állításokat foglalja magába. Ide tartoznak a társas szerepekre, státuszokra, a családi és baráti kapcsolatokra, a társas kompetenciára vonatkozó állítások, illetve a szociális identitás alapját képező kategóriatagságok (nem, származás, foglalkozás, vallás), pl.: barát, feleség, zenész, van egy keresztlányom, sok barátom van, szüleimmel lakom, kollégista, magyar, keresztény, nő).
- Az elemzés során létrehoztuk az *Értékelő kifejezések* tartalmi kategóriát, amelybe olyan állítások kerültek, amelyek minősítik valamilyen szempontból leírt jellemzőt, az egyén pozitív vagy negatív viszonyulását fejezik ki, pl.: túl érzékeny, nem mindig vagyok elég határozott, jól tudok csapatban dolgozni, nehezen megy a nyelvtanulás, könnyen barátkozom, utálom, hogy aggódó típus vagyok, kritikai készségem elég nagy.
- A *Specifikus jellemzők* tartalmi kategóriájába a szokások, rendszerességgel végzett tevékenységek, célok, vágyak, preferenciák, értékek, attitűdök és két esetben egy-egy elért eredmény került, pl.: sokat sportolok, biciklivel járok a főiskolára, le szeretnék fogyni, szeretek olvasni, fontosnak tartom a környezetvédelmet, megszereztem a jogosítványt.
- A *Periférikus jellemzők* közé azokat az állításokat soroltuk, amelyek nem tárják fel, vagy mások szemszögéből láttatják a szelfre irányuló attitűdöket, pl.: sokan mosolygósnak tartanak, sok barna ruhám van, van egy cicám, unom ezt az órát, nem tudok húsz állítást írni magamról, sikerült húsz állítást írnom magamról.

Kategóriák	Alkategóriák	Állítások száma	%
Fizikai jellemzők		126	3,28
Pszichológiai szelf	emóciók	113	2,94
Pszichológiai szelf	képességek	145	3,78
Pszichológiai szelf	személyiségvonások	969	25,27
Szociális szelf	lakhely	18	0,46
Szociális szelf	kapcsolat	101	2,63
Szociális szelf	foglalkozás	2	0,05
Szociális szelf	vallás	15	0,39
Szociális szelf	nem	82	2,13
Szociális szelf	nemzet	33	0,86
Szociális szelf	társas vonás	672	17,52
Szociális szelf	állítások	26	0,67
Szociális szelf	szerep	137	3,57
Szociális szelf	egyéb identitás	17	0,44
Értékelő kifejezések		201	5,24
Specifikus jellemzők	eredmény	2	0,05
Specifikus jellemzők	aktivitások	122	3,18
Specifikus jellemzők	preferenciák	880	22,95
Specifikus jellemzők	aspirációk	154	4,01
Periférikus	mások véleménye	2	0,05
Periférikus	itt és most	4	0,10
Periférikus	birtok	13	0,34

1. Táblázat. A kategóriák és alkategóriák gyakoriságai

Megnéztem a hallgatók kategóriatagságának gyakoriságát, A gyakoriságokat elemezve (1. táblázat) az látható, hogy a tanítójelöltek kevesebb kuhni értelemben vett konszenzusos állítást írtak [7], vagyis nem jellemzők a mindenki számára pontosan beazonosítható csoporttagságok, mint pl.: férfi, magyar, katolikus. Az állítások nagy része olyan személyiségjegyet takar, amely az egyént megkülönbözteti a társas közegetől, egyedivé teszi. Az alkategóriák gyakoriságai alapján a pszichológiai vonások (969 állítás), preferenciák (880 állítás) és a társas vonások (672 állítás) kategóriába tartozó állításokat írtak leginkább a hallgatók. Bár ez a három alkategória különböző főkategóriákhoz tartozik, mégis az mondható el róluk, hogy az állítások individuumbént, nem pedig csoporttagokként írják le a vizsgálati személyeket. Összehasonlítva más, nemzetközi vizsgálat eredményével, feltűnik, hogy nem csak a konszenzusos jellemzők gyakorisága alacsony, hanem az ún. oceánikus kifejezések használata, mint ember, polgár, lény, stb. teljesen hiányzik [13]; [14]; [10]; [13].

3.2. Szakmai identitás és főiskolai integráció

Mivel a fő célom a szakmai identitás tettenérése volt a spontán hallgatói válaszokban, először kialakítottam a Szakmai identitás tartalmi kategóriáját. Emellett még a hallgatói szocializációhoz kapcsolódó Főiskolai integráció kategóriáját is létrehoztam azért, hogy látható legyen, hogy a főiskolához fűződő kapcsolat mennyire énközel, ami a feltételezés szerint erősíti a szakmai identitás kialakulását. Ezekbe a kategóriákba kerülő mondatok kettőskódolása mellett döntöttünk, így biztosítva a további tartomelemzés lehetőségét. Ez azt jelenti, hogy minden mondatot, amelyik a Szakmai identitás vagy Főiskolai integráció kategóriájába került, egyéb, lentebb részletezett tartalmi kategóriák valamelyikébe is besoroltuk. A Szakmai identitás kategóriájába azok az állítások kerültek, amelyek a pedagógus pályával, tanítással kapcsolatos attitűdöket, aspirációkat, énrre vonatkozó leírásokat tartalmaznak, pl.: szeretnék gyerekekkel foglalkozni, jó tanító szeretnék lenni, a tanítás iránt elkötelezett vagyok, tanító leszek, stb. A Főiskolai integráció kategóriába olyan kifejezések kerültek, mint pl.: főiskolai hallgató vagyok, főiskolára járok, szeretem a főiskolát, jól kijövök a csoporttársaimmal, stb. Az előzetes várakozásaimmal szemben nincs kapcsolat a két kategória között, a korreláció nem volt szignifikáns, vagyis nem feltétlenül ugyanazok a hallgatók jellemezték magukat pedagógusként és hallgatóként is.

A gyakorisági táblázatból leolvasható, hogy a pedagógus identitás elemei gyakrabban jelentek meg az évfolyamoknál, mint a főiskolai integráció elemei (2. táblázat). A Szakmai identitás kategóriájának gyakoriságai az elvárásoknak megfelelően évfolyamonként nőnek. A főiskolai integráció nem mutat növekedési tendenciát, arányaiban hasonló a gyakoriságuk mindegyik csoportban.

<i>Félévek száma</i>	<i>Szakmai identitás</i>	<i>Főiskolai integráció</i>
1.	34	26
3.	32	36
5.	56	31
7.	71	28
Teljes minta	193	121

2. táblázat A Szakmai identitás és Főiskolai integráció kategóriáinak gyakoriságai évfolyamonként

Az évfolyamok közötti különbségeket varianciaanalízissel elemeztem. A várakozásnak megfelelően szignifikáns volt a különbség a hallgatói csoportok között. A post hoc elemzés szerint a hetedik féléveseknek szignifikánsan több szakmai identitás kategóriájába tartozó állításuk volt, mint a harmadik és első féléveseknek. Nem volt szignifikáns különbség a Főiskolai integráció kategóriájának gyakoriságában a négy csoport között. Ezekből az eredményekből kirajzolódik a szakmai identitás kialakulásának folyamata, viszont a főiskolai lét, mint énközel kategória, viszonylag állandó gyakoriságú az évfolyamokban, nem látható jele a változásnak.

4. Következtetések

A Húsz állítás teszt segítségével a hallgatók identitásának struktúráját vizsgáltam. A mérőeszköz alkalmazásával gazdag anyagot lehet gyűjteni az identitás jellemzőinek feltárára. Az eredmények arra engednek következtetni, hogy a hallgatók nagy része a személyes identítására helyezte a hangsúlyt szemben a szociális identitással. Érdekes eredmény, hogy a túlsúlyban vannak azok az állítások, amelyek az egyént egyedivé teszik, másoktól megkülönböztetik, vagyis a hallgatók identitásában kevésbé hangsúlyosak a társas, illetve csoporttagságot takaró alidentítások. A vizsgálat fő célja volt, hogy a hallgatók pedagógus identitását tetten érjem a spontán válaszaikban. A Szakmai identitás kategóriájába tartozó állítások kizárólag pozitívak voltak, évfolyamonként növekedett a kategóriába tartozó állítások aránya, így arra lehet következtetni, hogy a hallgatók szakmai identifikációja sikeres folyamat.

Irodalomjegyzék

- [1] Pataki Ferenc (2004): *Érzelem és Identitás*. Új Mandátum Könyvkiadó
- [2] Kiss Paszkál (2012): *Büszkeség, önértékelés és elköteleződés: egy irányba mutatnak a csoportközi viselkedés alapvezető erői?* In: Fülöp Márta és Szabó Éva (szerk.): *A pszichológia mint társadalomtudomány*. ELTE Eötvös Kiadó, 353-370.
- [3] Beijaard, D., Meijer, P.C., Verloop, N. (2004): Reconsidering research on teachers' professional identity. *Teaching and Teacher Education*, 20 (2004) 107-128.
- [4] Schepens, A., Aelterman, A., Vlerick, P. (2009): Student Teachers' Professional Identity Formation: Between being Born as a Teacher and becoming one. *Educational Studies*. Vol. 35, Nr.2, 1-22.
- [5] Dobrow, S.R., Higgins, M.C. (2006): Developmental networks and professional identity: a longitudinal study. *Career Development International*, Vol. 10, No. 67, 567-583.
- [6] Korthagen, F., Vasalos, A. (2005): Levels in reflection: core reflection as a means to enhance professional goals. *Teachers and Teaching: theory and practice*, Vol. 11, No. 1, 47-71.
- [7] Kuhn, M. H., & McPharland, T. (1954). An Empirical Investigation of self-attitudes. *American Sociological Review*, 19, 68-76.
- [8] Carpenter, S., Meade-Pruit, S. M. (2008). Does the Twenty Statement Test elicit self-concept aspects that are most descriptive? *World Cultures eJournal*, 16(1), art 3. <http://escholarship.org/uc/item/466355d4> letöltés ideje: 2015.03.18.
- [9] Kihlstrom, J. F., Cantor, N. (1984): Mental representations of the self. In Berkowitz, L. (ed.), *Advances In Experimental Social Psychology*, Vol 17, San Diego, CA: Academic Press. 1-47.
- [10] Rhee, E., Uleman, J. S., Lee, H. K., and Roman, R. J. (1995): Spontaneous self-descriptions and ethnic identities in individualistic and collectivistic cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69:142-152.
- [11] Kanawaga, C., Cross, S.E., Markus, H.R. (2001): "Who Am I?" The Cultural Psychology of the Conceptual Self. *Personality and Social Psychology Bulletin*, Vol. 27, No. 1, 90-103.
- [12] Sallay Hedvig, Műnich Ákos (1999): Családi nevelési attitűdök percepciója és a self-fejlődéssel való összefüggései. *Magyar pedagógia*, 99. évf. 2. szám 157-174.
- [13] Dissanayake, M. P., McConatha, J. T. (2013): The Interplay of Multiple Identities of Individuals Across Multiple Domains. *World Cultures eJournal*, <http://escholarship.org/uc/item/4r83021w> letöltés ideje: 2015.03.18.
- [14] Aypay, A., Aypay, A. (2011): The Twenty Statement Test in Teacher Development. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, October 2011, 2(4).